

V. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

УДК 373.11.33:502

О.В. Шевельова, О.Г. Корнус

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ ТА В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

У статті розглянуто методичні особливості застосування інноваційних технологій навчання на уроках географії та в позакласній роботі, що застосовуються з метою активізації пізнавальної діяльності учнів. Наведено приклади застосування творчих завдань у різних курсах географії. Розкрито можливості використання інтерактивних технологій під час навчальної діяльності на уроках географії так і в позакласній роботі. Обґрунтовані методична доцільність, особливості застосування та розробки згідно методу проектів на уроках географії та у позакласній роботі.

Ключові слова: *пізнавальна діяльність, інноваційні технології, метод проектів, позакласна робота.*

Постановка проблеми. Проблеми активізації пізнавальної навчальної діяльності учнів на уроках географії залишаються важливим питанням сучасної географічної освіти. Саме від рівня застосування інноваційних технологій на уроках географії та в позакласній роботі залежить якість знань школярів. У Концепції географічної освіти в основній школі зазначено, що географія має залишатися базовим світоглядним навчальним предметом у загальноосвітніх навчальних закладах, адже вона має потужний методичний інструментарій для створення умов виховання національної еліти планетарного масштабу. Метою шкільної географічної освіти є створення умов для розвитку учня як суб'єкта географічного пізнання, дослідника і творця власної особистості, свідомого громадянина України і миролюбно налаштованого жителя Землі на основі формування ключових і предметних географічних компетенцій [4]. Для досягнення мети та завдань географічної освіти на сьогодні актуальним питанням є активізація пізнавальних інтересів школярів, яка сприятиме формуванню необхідних компетенцій та інтересу до вивчення географії.

Метою статті є висвітлення досвіду, отриманого у ході застосування різноманітних елементів інноваційних технологій на уроках та позакласній роботі з географії, показ їхньої ролі у активізації пізнавальної діяльності школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням застосування інноваційних технологій з метою активізації пізнавальної діяльності школярів на уроках та в позакласній роботі присвячена значна кількість наукових публікацій з методики навчання географії. Теоретичним та практичним питанням застосування інноваційних технологій у шкільній географічній освіті присвячено праці вчених-методистів Л. Вішнікіної, М. Врублевської, Г. Довгаль [1], Л. Жарової, І. Лернер, В. Лозової, С. Коберника [3], О. Пехоти [5], О. Пометун, Л. Пироженко [6], О. Стадник [7], Г. Щукіної та ін. Разом з тим, окремі елементи застосування інноваційних освітніх технологій у літературі висвітлені не достатньо повно, що й зумовило мету статті.

Виклад основного матеріалу. В сучасній школі для урізноманітнення викладення навчального матеріалу та активізації пізнавальної діяльності учнів, вчителі звертаються до інноваційних технологій, які дають можливість підвищити продуктивність уроків з географії. У результаті такого підходу учні набувають необхідних професійних компетенцій, які можуть самі застосовувати у практичній діяльності. Вважається, що саме застосування інноваційних технологій сприяє появі інтересу в школярів до предмету та дає їм міцні знання. Пізнавальна діяльність учня на уроці – це залучення школяра до розумової праці для набуття нових знань. Тому для стимулювання навчального процесу та активізації навчальної діяльності необхідне застосування різноманітних елементів інноваційних технологій. Кожен вчитель географії ставить перед собою завдання виховати творчу обдаровану особистість, яка здатна навчатися все життя та спроможна застосовувати отримані знання в різних ситуаціях. І саме через інноваційні методи навчання можна виховати творчого учня, бо, як говорив великий китайський філософ Конфуцій, – «Те, що я чую, я забуваю; те, що я бачу, я пам'ятаю; те, що я роблю, я розумію».

Під час навчання географії в сучасній школі застосовуються як традиційні форми роботи, так і сучасні інноваційні технології. Використання лише традиційних методів навчання не дає можливості в повній мірі реалізувати творчу активність учнів на уроці, вміння доказово міркувати та обґрунтовувати свої думки, спілкуватися з учителем та учнями класу, а від цього залежить успіх у свідомому опануванні знаннями. На нинішньому етапі розвитку суспільства державі потрібні люди, які можуть вільно й швидко орієнтуватися у вирі інформації, характерному для нашого сьогодення. Адже не випадково кажуть: «Хто володіє інформацією – той володіє світом».

Уроки мають захоплювати наших учнів, пробуджувати у них інтерес, навчати самостійно мислити та діяти. Школярі повинні самі активно навчатися, вміти здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність, творчо осмислювати географічні процеси і явища – це й буде головним завданням учителя, яке можна реалізувати за допомогою творчих практичних завдань.

Інноваційні технології навчання географії поділяються на проблемні, ігрові та технології групової діяльності учнів [5, с. 44-46]. За типом організації та управління пізнавальною діяльністю технології навчання поділяються на ігрові й тренінгові, інтерактивні, комп'ютерні, діалогові. Не існує таких монотехнологій, які використовували б тільки один який-небудь єдиний фактор, метод, принцип – педагогічна технологія завжди комплексна [2].

Так, під час вивчення різних тем з курсу «Географія материків та океанів» для активізації навчально-пізнавальної діяльності учням можна запропонувати творчі роботи. Наприклад, скласти пам'ятку туристу, який вирушає в подорож на материк, який вивчається. Учні лаконічно, у цікавій формі викладають необхідні відомості про материк. Можна запропонувати й інші завдання такого типу, як от скласти розповідь «Подорож до гілеї», «Три дні в Африці». У 8 класі, вивчаючи розділ «Природні умови і ресурси України» курсу «Україна у світі: природа, населення», учні складають «Щоденник подорожі природними зонами України» та розробляють туристичний маршрут «Десять найцікавіших місць

України». Для учнів 6 класу творчим завданням під час вивчення теми «Гідросфера» є складання казки «Подорож краплинки води». Свої творчі роботи учні ілюструють малюнками, відео, створюють презентації. Застосування творчих завдань дає можливість школяреві відчути себе пошуковцем та сприяє появі інтересу до географії.

Крім творчих робіт, у викладацькій діяльності вчителя географії завжди присутні інтерактивні методи навчання, такі як групова робота, рольові ігри, дискусії і т.д., за допомогою яких учні глибше засвоюють знання та напрацьовують необхідні навички. На думку О. Пометун та Л. Пироженко [6] інтерактивні технології можна поділити на чотири групи, залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів: 1) інтерактивні технології кооперативного навчання (організація навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою: робота в парах, один-два-чотири – усі разом, змінні трійки, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо); 2) інтерактивні технології колективно-групового навчання – технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всього класу; 3) технології ситуативного моделювання – побудова навчального процесу за допомогою залучення учня до гри, передусім, ігрове моделювання явищ, що вивчаються; 4) технології опрацювання дискусійних питань – широке публічне обговорення якогось суперечливого питання.

Застосування інтерактивних методів навчання на уроках географії сприяє активізації навчальної пізнавальної діяльності, забезпечує взаємодію всіх учнів, створює атмосферу співробітництва. Наприклад, для активізації пізнавальної навчальної діяльності, на кожному уроці можна застосовувати наступні елементи інтерактивних технологій:

- «Дивуй» – вчитель підбирає дивні факти або цікаву історію про географічний об'єкт, що вивчається, спонукаючи до активної пізнавальної активності;
- «Вірю – не вірю» – учні повинні підтвердити або спростувати інформацію, яку повідомляє вчитель;
- «Мозковий штурм» – пошук відповіді на складне питання шляхом висловлення суджень, пошуку істини;
- «Шпаргалка» – учні готують вдома «шпаргалки» по вивченому матеріалу, використовуючи тільки умовні знаки, схематичні малюнки;
- «Знайди пару» – терміни і визначення розкидані окремо, потрібно знайти до терміна відповідне визначення;
- «Темна конячка» – робота в парах: учні зашифровують інформацію про певний географічний об'єкт, який повинна відгадати інша пара учнів;
- «Знайди помилку» – учитель читає текст, припускаючись помилок, учні уважно слухають і виправляють;
- «П'ять речень» – учні за допомогою п'яти речень характеризують будь-яке явище або об'єкт;
- «Чому?» – учні відповідають на запитання, що починаються словом «Чому?» Запитання може підготувати вчитель або учні.

Крім того, значний вплив на розвиток пізнавальних інтересів учнів має поєднання мультимедійних засобів з аудіовізуальними. Використання анімації дає можливість наочно та в динаміці побачити багато географічних явищ та об'єктів, які учні не можуть споглядати наяву, наприклад, виверження вулкану, технологічний процес певного виробництва тощо.

Ще одним ефективним інноваційним методом активізації навчальної пізнавальної діяльності школярів є метод проектів, який передбачає системне і послідовне розв'язання проблемних ситуацій, що потребують від учня пошукових зусиль, розробки і захисту проекту та аналізу результатів. Працюючи над проектами, діти створюють презентації, готують доповіді та реферати. Метод проектів можна використовувати працюючи як у групах, так і у вигляді самостійної індивідуальної роботи.

Органічним доповненням до уроків географії є позакласна робота, під час якої учні розвивають свою допитливість, виявляють творчу ініціативу і самостійність. Найбільші можливості для залучення учнів у підготовку та проведення нестандартних форм навчання має тиждень географії, участь у якому беруть усі учні школи. Програма тижня передбачає проведення різноманітних заходів, серед яких конкурси веселих і кмітливих, гра-вікторина «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг», віртуальні подорожі, усні журнали «Географічні рекордсмени», гра «Щасливий випадок», гра «Я люблю Україну».

Висновки. Отже, застосування різноманітних елементів інноваційних технологій на уроках та позакласній роботі з географії сприяє активізації навчальної пізнавальної діяльності школярів. Кожен учень може стати активним учасником учбового процесу і може якісно засвоїти географічний матеріал на уроці. Використання інноваційних методів при вивченні географії дає можливість виявити серед школярів творчих учнів, зацікавити їх предметом. Як показує досвід, школярам більше подобаються уроки із застосуванням різноманітних елементів інноваційних технологій, – тоді вони краще засвоюють навчальний матеріал та швидше набувають необхідних навичок, які зможуть застосувати у практичній діяльності.

Література

1. Довгань Г.Д. Інтерактивні технології на уроках географії / Г.Д. Довгань. – Харків: Основа, 2005. – 126 с.
2. Жемеров О.О. Сучасні технології навчання географії України: Метод. посіб. для студ.-географів ВНЗ / О.О. Жемеров, В.М. Блазун. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. – 32 с.
3. Методика викладання географії в школі: Навч.-метод. посіб. / За ред. С.Г. Коберніка. – К.: Стафед-2, 2000. – 320 с.
4. Концепція географічної освіти в основній школі (проект). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://undip.org.ua/structure/laboratory/geogr_ekon/proekt_konc_geogr_osv.pdf
5. Пехота О.М. Освітні технології / за ред. О. М. Пехоти. – К, 2004. – С. 44-46.
6. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
7. Стадник О.Г. Інноваційні технології навчання географії: навч. видання / О.Г. Стадник. – Харків: Основа, 2010. – 128 с.

Summary

O.V. Sheveleva, O.H. Kornus. Activation of Schoolchildren Cognitive Practice by Introducing the Elements of Innovation Technologies at the Lessons of Geography and Extra-Curricular Activities.

In the article are considered the methodical features of application of the innovative technologies at the lessons of geography and extra-curricular activities with the purpose of

activation of cognitive activity of pupils. Examples are given for the application of creative tasks in various geography courses. Revealed are the opportunities of using interactive technologies for teaching activities at the lessons of geography and extra-curricular activities. The methodological appropriateness and peculiarities of usage of the project method at the lessons of geography and during the extra-curricular activities were showed.

Keywords: *cognitive activity, innovative technology, project method, extra-curricular activities.*

УДК 373.11.33:502

В.В. Мовчан, О.Г. Корнус, А.О. Корнус
**ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ
У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ**

Розглянуто і проаналізовано впровадження методів формування екологічної свідомості школярів на уроках географії. Наведено приклади застосування географічних підходів для зростання екологічної культури учнів на базі знань, отриманих в основній школі відповідно навчальній програмі з географії та на основі використання місцевого матеріалу. Надано рекомендації щодо впровадження системи екологічного виховання під час навчання географії у кожному класі. Розкрито шляхи поєднання теоретичних знань, краєзнавчих досліджень та практичної природоохоронної діяльності для оптимального підвищення рівня екологічної грамотності в школярів. Описано роль вчителя географії у процесі екологічної освіти і виховання. Зазначається, що саме від його знань, бажання та професійного вміння залежить формування екологічної свідомості серед підростаючого покоління.

Ключові слова: *шкільна географія, екологічна свідомість, екологічне виховання, екологічне мислення, екологічна культура.*

Постановка проблеми. У розробленій та затвердженій Концепції екологічної освіти в Україні (2001 р.) [9] наголошується на тому, що шлях до високої екологічної культури лежить через ефективну екологічну освіту, яка стала необхідною складовою гармонійного, екологічно безпечного розвитку. Зміст екологічної освіти повинен бути спрямований на формування особистості з екологічною світоглядною установкою на дотримання норм екологічно грамотної поведінки і виконання практичних дій щодо захисту власного здоров'я і навколишнього природного середовища й передбачає розробку системи наукових знань (уявлень, понять, закономірностей), які відображають філософські, природничо-наукові, правові й морально-етичні, соціально-економічні, технічні й військові аспекти екологічної освіти. Тому, в умовах сьогодення, учитель географії при вивченні окремих тем та розділів географії в кожному класі зобов'язаний звертати увагу на формування екологічного мислення у підростаючого покоління.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. На даний час накопичено значний матеріал в області екологічної освіти та виховання. М. Крушніцький у своїй науковій роботі розробив й обґрунтував систему заходів з удосконалення змісту шкільних курсів географії на основі моделі формування екологічних знань та умінь учнів сільської школи у процесі вивчення фізичної географії, запропонував шляхи підвищення ефективності уроків фізичної географії шляхом використання найбільш ефективних методів навчання в поєднанні з екологізова-